

В'язень радянського виправного концтабору просить залатати дах у будинку

Більше 70 років вона мовчала про свою молодість. Бо боялася говорити. 86-річну зв'язкову УПА Оксенію Рощик у 1944 заслали до Караганди. Комунікувати з жінкою надзвичайно складно через стан здоров'я, часткову втрату слуху та зору. Цей матеріал – лиш фрагмент сповіді самотньої жінки, яку 10 років називали «номером 501».

**Україно, рідна ненько,
Як я тебе покохала,
Я для тебе, рідний краю,
Все, що мала, то віддала...
Віддала волю, віддала долю,
Віддала літа молоді,
Як на те буде потреба,
То й життя віддам тобі.**

Такими віршованими рядками починає свою розповідь мешканка Білятич Оксенія Рощик. Жінка плаче. Плаче постійно, коли згадує подібні вірші. Їх вона знає надзвичайно багато. Навіть надто багато. У пам'яті виникають образи минулого. Але пані Рощик нічого не боїться. Хіба що того, як помре. Хотіла б, щоб це було легко. За своє життя бачила не одну жахливу смерть. І благодаттю вважає, коли Бог посилає швидко та безболісну.

Щоправда, мені з продавцем білятицького магазину Оленою Сусід та жителькою села Марією Морозюк, котрі допомогли спілкуватися з жінкою, довгий час довелося пояснювати, з якою метою і чому ми прийшли. Вона не йняла віри, що з добрими намірами, аж допоки не впевнилася, що живемо неподалік і що навіть нашу рідню пригадує. – Всю свою молодість, свою юність я віддала за рідну землю, – витираючи краєчком хустинки вологу на очах, каже Оксенія Рощик.

Жінка живе сама. Усі пільги, які має від держави, - преференція на сплату електроенергії та пенсія, яку заробила ціною власного здоров'я. Чоловік помер 11 років тому. Час від часу доглядають за бабусею, що вже не може самостійно пересуватися, односельці. Коли стан здоров'я поліпшується, пані Оксана ще якось дає собі раду, а от вже коли гіршає, потребує когось поруч.

– Образливо, що в нашому селі було 7 таких як я. Зараз одна лишилася. Інші померли. Але так ніхто і не згадує про те, що, можливо, треба було б надати якусь підтримку. Хоча би стріху підлатати, бо протікає. Хтозна, довго мені ще жити чи ні. Це вже як Бог вирішить. Але ж ні про що більше не прошу. Хіба про таке, – хвилюється жінка, – ніхто нас не згадує. Нікому ми не треба.

Батька Оксенії Рощик, що був родом з сусідньої Орв'яниці, під час війни вбили прямо в будинку. Хто це зробив, жінка точно не знає. До того ж, вагається розповідати більше. В ті часи її настільки залякали, що досі боїться сказати щось не так. Коли ще раз переконуємо, що ми з добрими намірами, невпевнено продовжує. У січні 1944 з Білятич до районного НКВС забрали 16 селян, звинувачених у сприянні повстанському рухові. Арештованих вели до райцентру практично босими, незважаючи на лютий мороз і сніги. Через деякий час п'ятнадцятьох відпустили. На допитах залишилася лише 19-річна Оксенія.

– Слідчий чинив дуже жорстоко. Натягали спеціальну гамівну сорочку, щоб не можна було не те що поворухнутися, а й навіть дихати. Били немилостиво. Пальці у дверях чавили, що аж все тіло тремтіло. Неймовірний біль. То був ще воєнний час. Тепер у мирному світі таке коїться, що Боже бережи, а тоді ж взагалі напасть. Одним словом, я думала, що не доживу до кінця слідства. Від побоїв усе тіло було в синяках і ранах. Страшно подумати! Але ж якимось чином їх переживала. Хоч був час, що й ворухнутися сил не мала, не те що звестися. Спершу боліло немислимо. Але згодом я до нього звикла, – продовжує пані Рощик, – це ж як моторошно, коли звикаєш до болю, коли він стає твоєю суттю, коли розумієш, що життя без нього уже не що інше, як смерть.

Після допитів у Сарнах Оксенію Рощик перевели в Рівне, де вона провела 4 місяці в ув'язненні. Суду чекала довго. Не могли знайти свідків, аж допоки не привели підставних. Військовий трибунал засудив до 10 років заслання. Але Оксенії довелося ще трохи зачекати, доки остаточно сформували потяг у Сибір. Арештовували всіх підряд, бо залишалось багато вільного місця. Коли вже мали відправлятися, привезли ще декілька бригад засуджених з Дубна. У потязі пити не давали. А спрага мучила така, що аж язика шерхли. В'язні дедалі більше зневірювалися у своєму майбутньому. По вагонах ходили вартові й стукали молотками об решітки: «Бульбашці (себто бандерівці), замовкніть!». Якимось чином із засуджених почав кричати: «Води!».

– Це був крик, якого раніше ніхто не чув. Наче одержимий кричав. Так нестерпно було те чути, що ми й собі підхопили вигуки. Окрім того, сподівалися, що з того може ще щось і вийти. Галасували так міцно, як тільки могли, як дозволяли наші можливості. Врешті почули. Принесли воду. Але рівно стільки, що й половина не могла б напитися. Усі, наче скажені, обсіли ті 4 відра. На вагон людей лише 4 відра! Мені якраз ковток і лишився. І таких було багато. Так нас остаточно добивали. І фізично, і морально. Може, хотіли, щоб ми ще один з одним побилися, – розповідає пані Рощик.

Зрештою ув'язнених привезли на станцію Магадан. Однак через недовгий час знову завантажили у вагони і транспортували до Караганди. Тут «вороги народу» мали відбувати терміни. У кожного вони були різні. Але всіх об'єднувало одне – жага до життя, а ще – номери, якими позначали ув'язнених. Оксенія Рощик (№ 501) пам'ятає, як їх садили прямо в лісі, бо жити не було де. Після вирубки лісу люди мали ночувати прямо на місці роботи. А надворі ж зима! Лютий мороз. Щось краще, ніж розводити багаття і спати прямо на тих же дровах, які заготовляли, годі було й шукати. Годували мерзлою бруквою, цвілими сухарями й головами від тюльки... Була відмовка, нібито всіх мають прилаштувати на якесь будівництво. Проте, окрім ув'язнених, жодних майстрів чи хоча би тих, хто щось тямив у цьому ремеслі, не було. Всіх просто змушували тягати туди-сюди цеглу. Часто тою ж цеглою на будівництві чи дровами під час валки лісу вбивало. Але діватися не було куди. Вихід лише один – або змиритися й плекати надію, або загинути, перш ніж встигнеш відкрити уста для протесту. Єдиний, хто з рідні зостався в Оксенії Рощик, – мама. Вона сама лишилася на батьківщині. Бідувала. Проте для доньки щось вислати постійно знаходила. 95 посилок отримала від матері. І хай навіть там не було нічого особливо, бо не мала можливості (і Оксенія це розуміла), але 95 разів вони зігрівали молодій українці серце, пробуджуючи надію на майбутнє, даруючи віру, що тебе хтось чекає, що є для чого жити, і рятуючи від зимових морозів та холоду людських сердець.

– Можливо, ви бажаєте щось сказати суду?

– Так, у мене є що сказати... Дякую... вам.

– А за що ж ви дякуєте?

– За ваші труди. За те, що поклали мене в конверт і запечатали.

Такий діалог відбувся між 19-річною дівчиною і суддею, який оголошував вирок. Оксенії Рощик «приписали» 10 років виправної колонії без можливості продовження строку ув'язнення. «Своє» відсиділа, як то кажуть, від а до я. Звільнили в 1954 році на свято Трійці. Пані Оксенія пам'ятає той день як щось неймовірне.

– Пригадую, як почали вже поступово всіх звільняти. З різних республік в'язнів. Українців в останню чергу. А моя справа все не надходила. Аж одного дня (добре пам'ятаю, що то був другий день світлого празника Трійці) мене покликали і сказали, що можу їхати, куди хочу. До 10 років не досиділа два місяці. Питалися ще, чого я дякувала, коли судили. А що мені ще було робити? Заперечення ж у той час не приймалися. За нас вирішували нашу долю... Не дай Боже вам, дітки, бачити те, що пережила я. Живіть на мирній землі, – завершує пані Рощик. Жінка стомилася. Їй важко згадувати минуле. Коли торкаєшся до нього, неначе знову відчуваєш той біль, якого тобі завдали. Понівечену долю. Саме через втрату здоров'я на засланні Оксенія Рощик не могла мати дітей. Проте чоловік нічим не дорікав. Він співчував дружині. Разом прожили щасливе подружнє життя. Рада пані Рощик, що хоч стільки, але знайшлося в Бога для неї щастя.

P.S. Ми не перші, хто приїжджає записувати історію ветерана визвольного руху. До цього вже робили декілька відеозаписів її розповідей про участь в УПА. Таку історію неможливо забути, а тому всі сюжети вийшли хвилюючими, проте помітно, як пані Рощик переживає, щоб використали їх з добрими намірами. Декілька років тому коштом Київської міської організації «Спілка української молоді в Україні», в котрій почули про клопоти пані Рощик, придбали слуховий апарат, який подарували ветеранові. Щоправда, коли ми завітали до героїні нашої розповіді, слуховим апаратом не скористалася. Сказала, що вже давно покинула (через це комунікувати з жінкою нелегко). Причини дізнатися так і не вдалося.

Петро Катеринич